

Geertjan Overbeek:

‘De passie voor het vak neem ik altijd mee de collegezaal in’

Geertjan Overbeek is een van de sprekers op het komende jubileumcongres van de NVO - ‘The Next Generation’ - op 23 september. Hij is hoogleraar Algemene Pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam. Een gesprek over de geschiedenis van vroegtijdige preventie in de pedagogische praktijk, over het opleiden van de volgende generatie vakgenoten en over zijn onderzoek.

Waar gaat volgens jou het thema *The Next Generation* over?

“Voor mij is het belangrijk de geschiedenis van ons vak goed te kennen. Waar we vandaan komen, bepaalt immers ook hoe we verder gaan. Als je kijkt naar de jeugdhulp, is eigenlijk pas in de jaren 70, met het rapport van de Commissie-Mik¹, de eerste serieuze beleidsvisie ontstaan. In de jaren 80 kwam het zogenaamde ‘zo-zo-zo-beleid’ op: zo licht, zo dichtbij, zo kortdurend en zo tijdig mogelijk. Daarmee richtten we onze blik ook op het versterken van de autonome ontwikkeling van kinderen. Via het versterken van hun veerkracht en het beïnvloeden van de context waarbinnen ze moeten opgroeien.”

“Langzamerhand kreeg preventie steeds meer nadruk. Dat heeft echter ook een *dark side*: door de nadruk op preventie, zijn we steeds scherper gaan letten op de mogelijke aanwezigheid van beginnende problemen, signalen en risico’s. En dit heeft een druk gegeven om snel in te grijpen.

Maar risico’s en signalen leiden niet altijd tot ernstiger problemen. Zelfs na een traumatische ervaring is herstel in sommige gevallen mogelijk. Ongeveer de helft van de kinderen die opgroeioproblemen doormaakt, komt alsnog goed terecht. Dat lijken we nog wel eens te vergeten. Een goede pedagoog weet ook dat het soms nodig is om op zijn handen te zitten en het positieve dat er is verder te versterken.”

“Het is daarom ook belangrijk dat we de volgende generatie pedagogen anders opleiden. Met de komst van de wijkteams vragen we ook iets anders van vakgenoten: een meer generalistische en integrale blik, het kunnen samenwerken met andere disciplines en het scherp kunnen inschatten wanneer wel en niet verder diagnosticeren en behandelen nodig is. En we het dus nog even kunnen aanzien. Daarin hebben we als hogescholen en universiteiten nog veel te doen. Het lukt ons nog niet goed snel genoeg aan te sluiten bij de veranderingen in het werkveld.”

Het opleiden van die nieuwe generatie lijkt je wel te liggen. Je bent meerdere keren verkozen tot ‘docent van het jaar’, zowel eerder in Utrecht als nu in Amsterdam. Wat is er zo leuk aan onderwijs geven?

“Met goed onderwijs kan ik het verschil maken voor jonge mensen, heb ik ervaren. Ik weet nog goed dat ik aan het begin van mijn loopbaan in Utrecht een werkgroep overnam van een collega, die ging over de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Een onderwerp dat ik zelf machtig interessant vind. Daar zat een studente totaal onderuitgezakt en ongeïnteresseerd in de zaal. En ik dacht: ‘Jou ga ik omtrenten en proberen enthousiast te maken’. Dat lukte ook. Later heb ik haar nog eens naar dat moment gevraagd, en zij wist het ook nog goed. En met dat ik het verschil maak voor die student,

maak ik het ook voor de discipline. Dat is wat ik kan doen, studenten ‘aanzetten’ voor het vak en mijn kennis delen. Die passie voor de pedagogiek neem ik altijd mee de collegezaal in, volgens mij is dat het belangrijkste.”

“Voor mij is doceren daarnaast studenten leren kritisch na te denken. Klopt het eigenlijk wel wat ze horen? Zijn onze aannames nog steeds correct? Dit heeft het werkveld telkens weer nodig. We zitten zo snel in ingesleten paden en patronen van handelen, de hoge werkdruk helpt daar ook niet bij. Nieuwe collega’s houden ons fris en scherp, en daarvoor moeten we ze ook de ruimte geven. Ik denk dat het daarnaast nogal eens ontbreekt aan een *common ground*, een platform waar wetenschap, beleid en praktijk elkaar ontmoeten. Nu ervaar je soms hoe hoog emoties kunnen oplopen als bijvoorbeeld wetenschappelijk onderzoek laat zien dat een staande praktijk niet werkt of zelfs tot een schadelijk effect leidt. Maar ook wetenschappers moeten leren ‘ontvangen’ en soms beter leren luisteren naar vragen of kritische bijsturing vanuit het veld. Het is zo belangrijk vanuit deze drie invalshoeken informatie te delen, elkaar te bevragen en zo de stand van het vak verder te brengen. En daarmee dat we startende vakgenoten vanaf het begin leren dat hun handelen altijd beter kan.”

Inmiddels ben je al weer acht jaar hoogleraar in Amsterdam. Hoe is het onderzoek vanaf je oratie gelopen, waar lag de nadruk op?

“Ik ben trots op wat we als onderzoeksgroep doen en licht er graag enkele thema’s uit. Mijn oratie ging over ontvankelijkheid van kinderen voor opvoeding. Inmiddels heb ik met onderzoek kunnen aantonen dat opvoeding niet alleen een psychosociaal fenomeen is, maar deels ook een biologisch fenomeen. Opvoeding hangt samen met de genetische opmaak van kinderen, en we kijken nu of specifiek opvoedgedrag zelfs ook biologische processen van (te) hoge stress reactiviteit in kinderen kan herstellen of omdraaien.”

“Een ander thema waar we veel onderzoek naar doen is ‘wat werkt voor wie?’. Daarmee kijken we specifiek welke elementen in interventies precies werken voor welke kinderen. Dat geeft ons de mogelijkheid interventies te verfijnen en in te dikken tot de echt werkzame elementen.

Een ander project binnen dit thema, waar ik heel trots op ben, is een internationaal onderzoek naar anti-pestprogramma’s. Door data van verschillende landen bij elkaar te brengen en te analyseren, konden we onderscheiden welke elementen in deze programma’s wel en niet werken, of soms zelfs schadelijk zijn. Zo bleken grote informatiebijeenkomsten voor alle kinderen van een school het gedrag van pesters te versterken.

Een nieuwe focus in ons onderzoek is het benutten van digitale platforms voor jeugdigen met problemen. Hoe kunnen we

technieken als virtual reality, games en andere online tools gebruiken om kinderen te helpen, en bijvoorbeeld specifieke vaardigheden aanleren?”

tekst: Mariska van der Steege

foto: Jeroen Oerlemans

¹ Het werk van de in 1974 ingestelde Gemengde Interdepartementale Werkgroep Jeugdwelzijnsbeleid onder leiding van D66-Kamerlid Gerrit Mik - oftewel de Commissie Mik - geldt algemeen als het ‘officiële’ beginpunt van het denken over het jeugdstelsel als één geheel en de vertaling naar een interdepartementaal beleid.

bron: www.nji.nl/transformatie-jeugdhulp/geschiedenis-jeugdstelsel

Geertjan Overbeek